

LA TUTORIA: UNA EINA DE TREBALL ALS CENTRES EDUCATIUS DE JUSTÍCIA JUVENIL

17 D'OCTUBRE DE 2006

- 10.15 a 10.45 hores: *La tutoria als centres educatius de justícia juvenil: perspectives i límits*, a càrrec de Joaquín Ortega i Tanja Kolacny.

Comunicació:

Actualment, l'organització i el funcionament interns dels centres educatius que depenen de la Direcció General de Justícia Juvenil encara no es troben unificats en la seva totalitat, tot i la preocupació evident per consolidar-los en una línia uniformada d'actuació sorgida en els darrers anys per part de l'Administració. A més, la manca de supervisió i avaluació contínues dels elements que conformen aquestes institucions –absència injustificada de reflexions crítiques d'una tipologia d'institució, com és la de control, lligada a una societat que en l'actualitat es troba sotmesa a un ritme vertiginós de canvi– juntament amb les dificultats que hi sorgeixen, inherents o no a aquestes, obren un enorme espai que dóna cabuda a l'atenuació de la intervenció professional, amb les formes més inhòspites i inimaginables, l'essència de la qual és, o hauria de ser, l'educació. Aquesta i moltes altres preocupacions que se'n deriven i que deformen directament la intervenció professional educativa amb els menors i joves interns, especialment la individualitzada, evidencien i reclamen la necessitat urgent de regular, mitjançant un element tan eficaç com és la tutoria, les intervencions que es realitzen al conjunt de la població dels centres des de la intervenció tutorial de cada un dels menors i joves. Així, el Programa Marc de Tutories pretén ser l'única eina comuna a tots els centres pel que fa referència a la tutoria i als elements que la conformen, això sí, en estat de dinamisme constant per adaptar-se a noves necessitats i sempre sota les directrius que fixa l'acció educativa.

El Programa Marc de Tutories s'elabora en compliment de la normativa vigent i amb la pretensió d'ordenar totes les accions professionals d'orientació individual que es porten a terme en l'actualitat. En primer lloc la Llei 27/2001, de 31 de desembre, regula les funcions de l'Administració de la Generalitat en l'execució de les mesures d'internament i de medi obert adoptades pels jutges de menors en el marc de la Llei Orgànica 5/2000, del 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors. Aquesta primera Llei defineix com a objectius fonamentals de l'activitat dels centres educatius la integració i la reinserció social dels menors i joves sentenciats a mesures d'internament mitjançant l'aplicació de programes eminentment educatius, i també la custòdia de tots els menors i joves internats amb mesures cautelars o definitives. En segon lloc, la Circular 1/2005 sobre els criteris d'actuació i funcionament comuns dels centres educatius que depenen de la Direcció General de Justícia Juvenil es dicta per unificar la normativa de funcionament comú i l'organització a tots els centres, de manera que s'aconsegueixi una convivència ordenada que permeti l'execució dels diferents programes d'intervenció educativa i les funcions de custòdia dels menors i joves internats.

Els principis inspiradors del Programa Marc de Tutories estan marcats per les *Línies socioeducatives generals de l'actuació educativa institucional dels centres de Justícia Juvenil*, elaborades al juliol de 2003 per la Direcció General de Justícia Juvenil, la finalitat principal de les quals és respectar els principis rectors de la Llei 27/2001. Aquests són: el principi de legalitat i adaptació a la situació judicial, el de respecte als drets del menor o jove i al seu superior interès, la dimensió educativa i responsabilitzadora, i compatibilitat amb el deure de custodiar, el principi d'individualització, coneixement del menor o jove i transitorietat, el d'universalització, el d'interdisciplinarietat i, finalment, el principi d'avaluació permanent.

És necessària la conceptualització dels diversos elements que intervenen en el procés tutorial per tal que el Programa Marc de Tutories dugui a terme la consecució exitosa dels objectius fixats. En l'anomenat procés hi participen la figura del tutor i la del menor o jove tutorat mitjançant (l'espai de) la tutoria.

Així la tutoria és un acte sincer, un espai d'intervenció educativa i d'establiment de vincles, un espai privilegiat sense accés i de solemnitat, basada en el plaer i el compliment –deure/acord– pactat de l'encontre entre el tutor i el tutorat, realitzat des de la dignitat i el respecte d'ambdós. A més, és l'espai individual que ha d'acompanyar al menor o jove en el procés de canvi que s'espera des de la institució, és a dir, la seva integració i reinserció social. La tutoria, doncs, no només es pot definir com una actuació en la resolució de conflictes, sinó que és una intervenció directa orientada a la consecució d'objectius i a la promoció de canvis. Per tant, el concepte de tutoria només té sentit si se l'humanitza. D'altra banda, la tutoria ha de garantir la continuïtat i la coherència de l'actuació educativa institucional, entesa aquesta última com l'atenció socioeducativa individualitzada i integral i la custòdia del menor o jove. És en aquest sentit que la tutoria es conceptualitza en un ambient institucional de confiança compartida, on l'equip educatiu del centre reconeix la figura del tutor, reconeixement que porta implícit deixar un espai a l'altre, així com també l'establiment de rols complementaris –i no competitius, donat que el menor o jove es constituiria com a objecte de poder i implicaria l'aparició de l'exclusió i la rivalitat, fenomen, d'altra banda, molt estès en l'actualitat–, de manera que tot això comporti beneficis terapèutics al menor o jove. La tutoria esdevé, d'una manera o altra, en l'entramat que sorgeix de la idea que té el menor o jove del tutor, de la idea que té el tutor del menor o jove i dels altres, i de la idea que té l'equip educatiu del menor o jove i del tutor. D'aquesta manera el concepte de tutoria es concreta amb els següents conceptes: En primer lloc el tutor és el professional que realitza la tutoria, donat que és ell qui pren decisions al voltant del menor o jove i el situa durant el seu procés educatiu. A més, el tutor és qui gestiona la informació del menor o jove –amb la qual ha de ser respectuós, donat que és una possible eina de treball–, i per tant ha de disposar de tota aquella informació necessària i pertinent per a la intervenció educativa, amb la qual cosa el traspàs d'aquesta informació s'ha de consolidar en un procés àgil i efectiu a la institució.

D'altra banda el tutor, com a membre de l'equip multidisciplinari, es constitueix com a coordinador bàsic per al menor o jove, i per tant s'ha d'implicar en el projecte dissenyat per a ell, així com ha d'implicar l'interès del menor o jove en el mateix. És a dir, el tutor realitza l'articulació de la intervenció educativa del menor o jove, elaborant un projecte amb una intencionalitat educativa dirigida a la consecució d'uns objectius construïts i compartits amb l'equip multidisciplinari (s'ha de constituir com a equip central o nuclear perquè és qui elabora la visualització del cas) i concretats en el Programa de Tractament Individualitzat. En segon lloc el tutorat és sobre qui recau la intervenció educativa, la qual cosa no vol dir que es posicioni com a subjecte passiu, sinó ben al contrari, és el menor o jove qui protagonitza el procés de canvi i participa activament d'aquest, realitzant una demanda al voltant dels seus interessos, dipositant-ne expectatives i reclamant un espai individualitzat anomenat tutoria. Finalment, en referència a la institució, per a que la tutoria pugui desenvolupar-se tal i com es conceptualitza en el Programa és imprescindible un clima institucional amb unes determinades característiques. El centre ha d'atorgar al tutor un plus de confiança i li ha de reconèixer la funció tutorial tal i com es determina en aquest marc conceptual. A més, ha d'assegurar i garantir un ritme temporal continuat i la construcció d'un projecte i un procés de futur del Programa. D'altra banda només si existeix un marc organitzatiu establert i reconegut per tots els professionals, la institució podrà vetllar pel desenvolupament íntegre d'aquest Programa Marc de Tutories.

L'objectiu general del Programa Marc de Tutories és garantir un sistema d'atenció individualitzada basada en l'acció tutorial per a tots els menors i joves de l'àmbit de justícia juvenil de Catalunya. Més concretament, el Programa Marc de Tutories pretén: garantir la continuïtat i la coherència de la intervenció educativa que es realitza als centres de Justícia Juvenil que depenen de la Generalitat de Catalunya, unificar aquesta intervenció establint un sistema d'atenció individualitzada únic per a tots els centres que possibiliti una planificació, una execució i un seguiment òptims del Programa de Tractament Individualitzat dels menors i joves, incrementar la motivació al canvi dels menors i joves mitjançant la tutoria, entesa com el mecanisme i la tècnica

d'intervenció educativa individualitzada més adequada per a tal finalitat, i afavorir la participació del menor o jove per a la consecució dels objectius fixats en el seu Programa de Tractament Individualitzat en tot el seu procés d'internament.

El tutor es constitueix com el professional de referència del menor o jove en el seu procés d'acollida, durant el seu internament i en el desinternament amb les següents funcions: condueix i unifica el programa de tractament del menor o jove, actuant de manera coordinada amb la resta de professionals de l'equip multidisciplinari; concreta els objectius de la intervenció educativa en relació al funcionament en tot moment del menor o jove quant al Sistema Motivacional i al seu Programa Educatiu Individualitzat, realitzant el seguiment i la revisió; articula i canalitza les intervencions educatives que es realitzen al voltant del menor o jove, orientant als professionals implicats mitjançant l'especificació d'estratègies educatives més adequades per a la consecució d'aquests objectius; orienta, reforça i recolza el procés evolutiu del menor o jove des d'una posició crítica, constructiva i reflexiva; vetlla pel menor o jove durant el seu procés, donant-li la informació necessària en tot moment i canalitzant les seves demandes; i supervisa amb el menor o jove de manera reflexiva el seu procés, establint compromisos i responsabilitats amb ell. De manera més específica, el tutor: centralitza tota la informació del menor o jove necessària per a la intervenció educativa, realitza tutories regularment amb el menor o jove, assisteix i participa com a membre actiu en les reunions de cas de l'equip multidisciplinari, elabora els informes corresponents dels menors o joves tutorats, dóna la informació pertinent al menor o jove durant el seu procés (funcionament i normativa del centre i de la unitat de convivència, informació de la seva situació judicial, etc.), coordinar i unifica les activitats que el menor o jove desenvolupi dins i fora del centre, intervé en la gestió de recursos i permisos del menor o jove, assessora al menor o jove a l'hora de prendre decisions, facilitant-li informació necessària i estudiant amb ell les possibilitats, realitza les anotacions pertinents en el diari d'educadors així com en el registre tutorial del Programa de forma contínua i actualitzada.

Pel que fa a la metodologia d'aplicació, la tutoria s'ha de desenvolupar en un espai predeterminat i expressament buscat, formal i amb la individualitat de l'encontre tutor-tutorat. Així, la institució ha de garantir l'existència d'espais tutorialis suficients i amb el material necessari per a que el tutor desenvolupi la intervenció educativa individualitzada de la tutoria de manera òptima. És per aquest motiu que s'han d'habilitar el o els espais adients que facilitin els encontres entre el tutor i el tutorat, i aquests han de comptar de forma visible amb tota la informació sobre la seva distribució horària. A més és imprescindible establir hores destinades a les funcions pròpies del tutor. Per tant, s'ha de tenir en compte que una part del temps del tutor s'ha de destinar a la preparació de la seva intervenció educativa individualitzada, mentre que l'altra es concreta en l'encontre amb el tutorat. Es considera que ambdues han de tenir una durada semblant i mínima de trenta minuts, i com a criteri tècnic a més es determina una freqüència mínima d'una tutoria a la setmana. En qualsevol cas i sempre que la intervenció educativa ho requereixi s'haurà de dedicar més temps i/o més freqüència a la tutoria. D'altra banda els professionals que participen en el Programa Marc de Tutories són: els educadors-tutors als quals se'ls assigna menors o joves tutorats, la resta de professionals que conformen l'equip multidisciplinari, els quals han d'establir una perfecta coordinació amb els primers, la resta d'educadors que també realitzen intervenció educativa amb els menors o joves, també perfectament coordinats amb els primers, i altres professionals degudament nomenats per l'equip directiu d'acord amb les necessitats i l'organització del centre, els quals tenen les mateixes atribucions que els dos nomenats anteriorment. Finalment, el llibre de seguiment tutorial, l'esquema del qual s'adjunta a l'annex del *Document Base*, és una eina imprescindible per portar a terme el Programa Marc de Tutories. Aquest recull tota la informació pertinent referent al menor o jove tutorat per facilitar i optimitzar la coordinació entre tots els professionals que hi intervenen, així com també els objectius que es persegueixen. A més, és el document de referència que engloba tota la informació necessària per poder realitzar la intervenció tutorial amb el menor o jove. Per tant, ha d'adaptar-se a l'especificitat de cada centre de l'àmbit de justícia juvenil.

Per acabar es nomenen els dos tipus d'avaluació que contempla el Programa. En primer lloc l'avaluació educativa es compon d'una avaluació fonamentalment qualitativa dels objectius del Programa mitjançant els indicadors que conformen el registre de seguiment tutorial i l'autoavaluació professional, i una altra quantitativa del seu procés a través de la formalitat amb la que s'ha dut a terme el programa i l'avaluació de les intervencions tutorialitzades. I en segon lloc, per optimitzar els resultats que sorgeixen de l'aplicació del Programa també és necessària una avaluació organitzativa realitzada per l'equip directiu del centre. Aquesta ha de contemplar el grau de formalitat de l'organització, la supervisió anual, les reunions que possibiliten el reconeixement grupal del tutor, la revisió dels registres, així com la revisió completa del Programa, que ha d'incloure l'avaluació de cada un dels apartats que el conformen (conceptualització, objectius, etc.).